

Şehir ve Kent Dikotomosini Kavramlar Üzerinden Okumak

Arzu YILMAZ ASLANTÜRK*

Öz

Türkiye’de kamu yönetimi, mimarlık ve sosyoloji gibi kenti konu alan literatürde “kent” ve “şehir” kavramlarının birbirinin yerine kullanıldığı sıkça görülmektedir. İslam kaynaklarında şehir ile medeniyet arasında dolaysız ilişkinin olması, Sanayi Devriminin toplumsal ürünü olarak ortaya çıkan modernite olgusunun genellikle kent düzleminde ele alınması “kent” ve “şehir” kavramlarının arasında derin bir anlam farklılığı olduğu görüşünü desteklemektedir. Bu çalışma geçmişten günümüze “kent” ve “şehir” kavramlarının kullanıldıkları dönemlere ait terminolojik tahlilini yaparak, söz konusu kavramların içeriklendirilmesine ilişkin özgün bir rehber sunmaktadır. Buna ilaveten, organikliği ve değeri temsil eden şehir teriminin ev kavramını ürettiği, mekanikliği ve faydayı temsil eden kent teriminin ise konut kavramını ürettiği çalışmamızın metodunun yörüngesini belirlemiştir. Bu anlamda şehir ve kent kavramının alan yazınında kullanımının benzer ve farklı yönleri ortaya konularak, aralarındaki terimsel kullanım sınırını belirginleştirmek hedeflenmektedir. Bu çerçevede “kent” ve “şehir” kavramlarının farklı dinamiklerin ürünü olduğu sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kavram, Kent, Medeniyet, Modernite, Şehir.

Reading The City and the Urban Dicotomocry Over the Concepts

Abstract

It is frequently seen that the concepts of “urban” and “city” are used interchangeably in the literature on the urban, such as public administration, architecture and sociology in Turkey. The fact that there is a direct relationship between the city and civilization in Islamic sources and that the phenomenon of modernity, which emerged as a social product of the Industrial Revolution, is generally handled on the urban level, supports the view that there is a deep meaning difference between the concepts of “urban” and “city”. This study provides an original guide to the content of the concepts in question by making a terminological analysis of the periods in which the concepts of “urban” and “city” were used from the past to the present. In addition, It determined the trajectory of the method of our study, where the term city representing organicity and value produced the concept of home, and the term urban representing mechanicalness and utility produced the concept of housing. In this sense, it is aimed to reveal the similar and different aspects of the use of the city and the concept of the urban in the literature, and to clarify the terminological use border between them. In this framework, it has been concluded that the concepts of “urban” and “city” are the products of different dynamics.

Keywords: Concept, Urban, Civilization, Modernity, City.

Geliş/Received: 28. 04. 2022

Kabul/Accepted: 22. 06. 2022

***Etik Kurul İzn:** Bu çalışmaya, insanlardan veri ve örnek toplamayı gerektiren, anket, inceleme, mülakat ve dency içeren çalışmalar kapsamına girmediğinden, etik kurul onay belgesi gerekmemektedir.

* Öğretim Görevlisi Dr. Aksaray Üniversitesi Sosyal Bilimler Meslek Yüksek Okulu, Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı Bölümü, aslanturkarz@hotmail.com, ORCID: 0000-0002-2257-5433
(Makale Türü: Araştırma Makalesi)

Giriş

Kelimelerin özel anlamlarla zenginleştirilmesi olarak ifade edilen kavram, soyut sembol, ortak imge ve bilgi formu olarak zihinde temsil edilmektedir. Dolayısıyla, sosyal bilimlerde kavramlara belirleyici karakterini veren gerçekliğin anlamlandırma etiketleridir (Erkan, 2014:14). Diğer bir ifadeyle, kavramlar somut gerçeklikte göremediğimizi, zihinsel bir süreçle anlaşılabilir ve referans verilebilir kılan düşünsel araçlardır. Niteliksel ve anlamsal bilgi içeren kavramların bilgi çıkarımı tanımlamalar sayesinde gerçekleşmektedir. Akademik konuları yapılandırma sürecinde nesnellik arz eden tanımlamalar yapmak; kavram kurgusu açısından büyük önem taşımaktadır. Enkvist (1985:11-12)'in vurgusunda akademik konuların nasıl tanımlanacağı hususu şu şekilde dile getirilmektedir:

“Akademik konular aslında değişik bakış açılarından tanımlanabilir. Birincisi, insanların gerçekte o konuyla neler yaptıkları sıralanarak konu geniş bir biçimde tanımlanabilir. Bu tür yayımlar zaman içerisinde kimi sorunların önemini kaybetmesi ve yeni sorunların ortaya çıkmasıyla değişebilir. İkincisi, örneğin dilbilim gibi terimlerin ne anlama geldiğini, amaçlanan anlamlarıyla, sözlükte yer alabilecek biçimde bir tanımlama yardımıyla açıklamamız gereken durumlar vardır... Üçüncüsü, kaçınılmaz olarak akademik konuların tüm tanımları, konunun bütüncül dizgesi ve yapısından, yalnızca dünya genelinde değil, ama özgül yerel anlayışlardan da etkilenmektedir.”

Yukarıdaki paragrafa göre; genellikle her bilim dalının kendine özgü araştırma konusunu açıklayabilmek için genellikle o bilim dalını oluşturan kavramlardan yararlanılması gerektiğini vurgulamaktadır. “Kavramlar sözcüklerle dile getiriliyor olsa da sözcük değildirler; kavram, sözcüğün anlamıdır. Eş anlamlı birkaç sözcük tek kavramı içerebilir, çok anlamlı bir sözcük de birçok kavramı taşıyabilir” (Hançerlioğlu, 1980: 248). Dil kendi yapısıyla, kendi anlamlandırma, kavramlaştırma, sınıflama, şekliyle dünyaya ve varlığa bakmaktadır (Soykan, 1999:101). Bu bağlamda şehir kavramını açıklama çabası, medeniyet, kent ve modernite gibi birbiri ile ilintili ve geçişken sözcüklerle taşıdıkları farklı anlamlarla ile birlikte düşünmeyi gerektirmektedir. Buna ilaveten; medeniyet ve modernitenin değer üretme sürecinde başkalaşması, şehir ve kent kavramlarının karşıtlığını doğrulamaktadır. Gazeteci Vedat Akıllı'nın 16.02.2017 tarihinde yayımlanan yazısı şehir ve kent karşıtlığını şu şekilde ele almaktadır:

“Bir mekân tasavvuru olarak şehir meselesi, üzerinde çokça düşünülmesi gereken bir konu olarak karşımızda duruyor. Evet, şehri önemsiyoruz ve şehri önemseydiğimiz içinde kente karşı durulması gerektiğini ifade ediyoruz. Mekânın tezahür etmiş hali olarak şehir ve kent kavramları ardında çok farklı zihniyetleri barındıran kavramlar. Evet, birbirinin yerine kullanılan bu iki kelimenin aslında aralarındaki fark, doğu ile batı arasındaki fark kadardır, daha doğru şekilde ifade edecek olursak medeniyet ile uygarlık arasındaki fark kadardır.”

Sosyal bilimlerde terim fazlalığının ve çeşitliliğinin fazla olmasının nedeni kavramların tarihsellikten etkilenmiş olmalarıdır. Nitekim, çalışma itibarıyla ele alınan şehir olgusunun farklı coğrafyalarda ve tarihin çeşitli dönemlerinde farklı anlamlara sahip olması, kavramın dinamik doğasından kaynaklanmaktadır. Milattan önce Aristo; şehirleri, insanların daha iyi bir hayat sürmek için bir araya geldikleri yerler olarak tanımlarken, bugün kent kavramının tanımlanmasında ekonomik faaliyet, istihdam yapısı, nüfus yoğunluğu gibi çeşitli kriterler kullanılmaktadır. Buna ek olarak, Sanayi Devriminin kentsel mekânı ve işlevini değiştirmesi, kent ve şehir kavramının kavramsal kullanım farklılığını da beraberinde getirmiştir.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın “şehir inşa eder, kent ise imha eder” saptaması, kent ile şehir arasındaki ikilemi açıkça ortaya koymaktadır. Beş şehir eserinde, şehri medeniyet algısı içerisinde değerlendiren Tanpınar, şehri toplumsal hafıza mekânları olarak kurgulamıştır. Ona göre, tarihsel dokunun hissedildiği mekânlar şehir olarak kabul edilmektedir (Tanpınar, 1969). Batı'da modernitenin ürünü olan kent kavramının ise, nüfus hareket sürecini yansıtan Sanayi Devrimi'nden sonra alan yazınında sıkça kullanıldığı görülmektedir. Buradan hareketle kent terimi moderniteyle ilişkiliyken, şehir teriminin ise medeniyet kavramıyla bağlantılı olması kavramlar arasındaki içsel bağın kültürel yorumundan kaynaklanmaktadır.

Belli bir yorumun ve bir bakış açısının ürünü olan terimler ve kavramlar, zincirin halkası gibidir. Nitekim, çalışmada “medeniyet-şehir-ev” ile “modernite-kent-konut” gibi ilişkili terimler ele alınarak kavramsal sınıflandırmaya gidilmiştir. Böyle bir ayrılmaya gidilmesinin nedeni, terim çeşitliliğinin ilgili alan yazında kargaşaya neden olmasıdır. “Şehir ve medeniyet” ile “kent ve modernite” arasındaki etkileşimli ilişki aracılığı ile terimsel sarmalı genişletmek, konutun, modernite ve kent ile evin ise, medeniyet ve şehir ile kurduğu kavramsal ilişkiyi açıklamak çalışmanın amaçladıkları arasındadır.

Yöntem

Modernitenin kent için inceleme konusu olabileceği ya da şehrin terimsel olarak medeniyet bağlamında değerlendirebileceği, bir kavram olarak “şehir” ve “kent”in tanımı, yorumu ve tahlili, bunların “modernite” ve “medeniyet” kavramlarıyla ilgisi, “konut” ve “ev” terimleriyle ilişkisinin değerlendirilmesi, bu bakımdan öncelikli sorunlardır. Şehir ve kent kavramlarının farklı olduğu hipotezi “karşılaştırma yöntemi” ile doğrulanmaya çalışılmaktadır. Karşılaştırmayı yapabilmek için belirli parametreler saptanmış, kent ve şehir kavramları bu parametrelerle ilişkilendirilerek farklı boyutlardan karşılaştırılmıştır. Temelde literatür araştırmasına dayanan bu çalışmada gazete yazılarının verilerinden de faydalanılmıştır. Medeniyet olgusunun ürettiği şehir kavramının ev ile ilişkili olduğu, modernitenin ürettiği kent kavramının konut ile ilişkili olduğu çalışmamızın hipotezini oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu bilgiler ışığında hipotezimizi test etmek için Google akademik veri tabanından yararlanılmıştır. “Medeniyet-şehir-ev” ile “modernite-kent-konut” gibi kavramların içsel anlam bağlarından faydalanılarak karşılaştırmalı semantatik analiz yöntemine başvurulmuştur.

Bulgular ve Tartışma

Medeniyet Tasavvuru Bağlamında Şehir Kavramı

Milletlerarası ortak değerler seviyesine yükselen idrak, davranış ve yaşama vasıtaları bütünü olan medeniyet, sistemli bir biçimde gelişen toplumsal olayların bütünüdür (Kafesoğlu, 1998:16; Gökalp, 1977:44). Bilgi, inanç ve ahlak kompozisyonundan oluşan değerler sistemi, kolektif olarak ait olduğu toplumun medeniyetiyle özdeşleşmektedir. Bir medeniyet tasavvurunun ve bu tasavvura göre yaşayan cemiyetin eseri olan şehir, toplum kimliğinin deklare etme ihtiyacından ortaya çıkmaktadır (Ökten; 2017:15-19). Şehir dendiğinde akla medeniyet gelmektedir. Bu algılama şehir teriminin Medine ile anlaşılmasına yol açmaktadır. İslam dünyasında Hicret'e kadar götürülen medeniyet kavramının kökeni, Yesrib şehrinin adının Medine olarak değişmesine dayanmaktadır. İslam kaynaklarında, medeniyet ile şehir arasında organik ve doğrudan bir ilişki olduğu Serjeant (1992: 16)'ın düşüncesinde şu şekilde yer almaktadır: “İlk şehirlerin kurucularına ilham veren ve yüzyıllar boyunca Müslüman kanun adamları ve idarecilerine örnek olan Medine, İslami şehir modeliydi ve her zaman büyük bir ölçüde öyle kalmıştı”

Sezai Karakoç (2015:130), medeniyet, din ve şehir ilişkisini şu şekilde ele almaktadır. “[c]ami, geçmişte İslâm medeniyetinin doğurgan kurumuydu, denebilirse, ana rahmiydi”. Cami yalnızca mimarı unsur değil aynı zamanda şehrin can damarıdır. Caminin yanında çeşitli yapılar, evler, çarşı, mahalleler, pazar, türbeler, mezarlıklar, hamamlar, şehrin tarihi yapısını yansıtmaktadır. Medeniyeti gelecek nesillere aktarmada öncü role sahiptirler. Şehir dini olan İslam, şehirdeki günlük hayatta ve kişiler arası ilişkiler kurulmasında şehre mahsus bir toplumsal hayatı temel almıştır. Bununla beraber “medine” yani şehir, İslam filozoflarınca medeniyetin bulunduğu yer olarak ifade edilmiştir. Nitekim İbn-i Haldun tek medenî hayatın şehir hayatı olduğunu belirtmiştir (Kuban,1968:54).

Şehir, üzerine oturduğu coğrafyanın tabii dokusu hesaba katılarak inşa edilen tarihi yapıların toplamından ibarettir. Nitekim, şehirlerin ruhu bu tarihsel dokuyla beslenmektedir. Anadolu'nun Bizans'tan kalma şehirlerine bakıldığında (Ankara, Trabzon ve Amasya gibi), kale içinde sınırlandırılmış oldukları ve dolayısıyla yerleşim alanları ile üretim faaliyetlerinin daha derli toplu olduğu düşünülmektedir (Tanyeli, 1987: 28). Haydar (1991:21)'a göre şehir; “kurumları, yapısı ve mimarisiyle mimarlarının ve yaşayan halkının değer yargılarını yansıtır”. Diğer bir ifadeyle, toplumsal doku geçmişten günümüze şehrin silüetini diri tutmaktadır.

Farsça kökenli şehir kelimesinin sözlük anlamı “büyük kasaba, büyük belde, medine-i kebir”dir (Sami, 2009:790). Medeniyet kavramının Batı'daki gelişimi ise çok daha sonraki asırlardadır. Medeniyet kavramı, Avrupalı toplumların üstünlük iddialarını ifade etmek için, Fransa ve İngiltere'de aristokrat sınıfın yaşam tarzını ifade etmek üzere tercih edilmiştir. Bu kavram, “medenîleşmiş/civilized” sözcüğünün karşıtlığı olan “vahşi/savage” karşı Avrupa medeniyetinin üstünlüğünü göstermek için

kullanılmıştır (Güler, 2006:14). 7.ve 9. yüzyıllar arasında şehirlerin, ekonominin, uygarlığın Doğu'da gelişme göstermesi, şehirleşme tarihinde bu dönemin "İslam Dönemi" olarak değerlendirilmesine yol açmaktadır. İslamiyet'in yayıldığı bölgelerde eski yerleşim yerlerine sosyal, topografik, demografik ve iktisadi açıdan yeni bir yaşam tarzını getirmiş, birçok yeni şehrin oluşmasını sağlamıştır (Çınar, 2013: 64).

Sosyal düşünce olarak İslam'ın yerleşik şehir hayatı savunması, gündelik hayattaki toplumsal ilişkilere de yansımıştır (Alada, 2008:44). Osmanlı şehirlerinin çekirdeği olan mahalleler, Doğu toplumlarında İslam kültürü ile özdeşleştirilirken, Batı'da kent içerisinde değerlendirilmiştir. Kent ise, sanayileşme ile ortaya çıkan yeni yerleşim yerleri olarak tanımlanmıştır. Kapitalizm, bir sanayi devrimi gibi kent ve tüketici devrimi üretmiştir. Kentte gelişen kapitalizm önceki dönemden kalan kurumları (ekonomi, hukuk, siyaset,aile vb.) yapısal dönüşüme uğratmıştır. Bu bakımdan kentler değişimin-dönüşümün belirlendiği, yaşandığı ve art bölge olan kırsal alanlara yansıtıldığı mekânlardır (Bal, 2011:209). Bu bağlamda, Yusuf Yalanız 18.02.2019 tarihli yazısında, şehrin faydadan ziyade değeri merkeze aldığını şu şekilde ifade etmiştir:

"Bir gerçeği açıkça söylemek gerek. Şehir denilen öyle günümüz insanını çok da tatmin eden bir şey değil. Çünkü faydayı değil, değeri merkeze alır. Kültürü, irfanı, derinliği, çok boyutluluğu, hikmeti esas alır. Sembolik ihtişamlıdır. Çevre ve insan idraklidir. Güzele dair bir iklime, düşünceye ve hikmete sahiptir. Sadece muhitine değil, dünyaya söyleyecek sözlüdür. Bundan dolayıdır ki üstat Turgut Cansever, "Mimarın görevi dünyayı güzelleştirmektir..."

Turgut Cansever (2013:103) toplumsal hayatta önemli bir fonksiyonu olan dinin şehirdeki yerini şöyle belirtir:

"Şehir, insanın, hayatını düzenlemek üzere meydana getirdiği en önemli, en büyük fiziki ürün ve insan hayatını yönlüten, çerçeveleyen yapıdır. Bu yapıya biçim veren tercihleri ise insan ve toplumlar, inançlarından, dinlerinden hareket ederek belirlerler. Şehir, toplumsal hayata, insanlar arasındaki ilişkilere biçim veren, sosyal mesafelerin en aza indiği, bu ilişkilerin en büyük yoğunluk kazandığı yerdir."

Cansever, dinin şehir hayatında önemli bir fonksiyona sahip olduğunu belirten yorumuyla, şehirleri toplumsal hayatla sentezleyen bir yaklaşım içerisinde olmuştur. Dinin ve politikanın toplumsal yapıdaki konumunun yaşamsal mekân olan şehirle ilintili olduğuna Eski Yunan'da rastlanılmaktadır. Politika, Eski Yunan'da "şehir" anlamına gelen "polis" kelimesinden türemiştir. Her polisin ayrı bir tanrıya sahip olması, şehirde yaşayan vatandaşın o şehrin tanrısına inanmasını gerekli kılmıştır. Diğer bir deyişle, polis kişinin dini anlamına gelmektedir. Politikayı devlete/şehre ait olarak tanımlayan Aristo'ya göre politikanın maksadı şehirdeki toplum için genel iyinin bulunması ve sosyal düzenin sağlanmasıdır. Politikaya katılanların görevi, toplumun iyiliğini sağlayacak kuralları ve yasaları yapmak, tatbik etmek ve devamlılığını sağlamaktır. Bu bakımdan en yüksek kurumsal yapılara sahip olan politika,

imparatorluklarda ulus devletlerde ve şehir-devletlerinde, çeşitli biçimlerde görülmüştür (Volpi, 2006: 445).

İslam filozofları, şehri açıklarken mesken niteliği ve sayısal niceliğinden ziyade, ahkâmın tatbik edilmesi kriterini kullanmıştır: “Farabi için “mesken” nasıl olursa olsun, neden yapılsa yapılsın ve nerede olursa olsun, önemi yoktur. Mesela; yerin altında ya da üstünde, ahşaptan, çamurdan, yünden, kıldan ve diğer maddelerden yapılmış olabilir. Mühim olan meskenin yapıldığı maddenin cinsi değil, onun içindeki insandır” (Bayraklı, 1983: 69). Dolayısıyla barınma ya da ikamet eyleminin somut inşası olan ev, farklı kültürlerle göre özgünlük kazanan temel gereksinimlerden biridir.

Miller, evi toplumun kalbi olarak görür ve sadece maddi kültürün geleceğini değil antropolojinin geleceğini de evin geleceği üzerinden değerlendirir. Değer anlamı ihtiva eden şehir kavramının ev ile etimolojik bağına Cenap Şahabettin şu şekilde dikkat çekmektedir: “Şehirde ev edinen köylü, köyünden ziyâde şehirde had-nâşinas olur”. Cansever (1996:125)’in tanımında ise, “Şehrin ilk yapı taşı olan ev, insanın barınma zaruretinin bir ürünü, aynı zamanda ailenin yaşam çevresi ve insandan insana ilişkilerin ve aileler arasındaki ilişkilerin oluşması yolundaki gelişmenin de ilk aşamasıdır”. Bu bağlamda aşağıda terimsel sarmal analizi tablosu oluşturulmuştur. Şehir alan yazınına özgü kavramların kullanım sıklığına ilişkin veriler Tablo 1’de yer almaktadır. Google gelişmiş arama sonuçlarına göre, araştırma kapsamındaki 2000-2021 yılları arasında yapılan makale sayıları incelendiğinde “şehir” ve “medeniyet” ile “şehir” ve “ev” gibi kavramların bir arada daha sık kullanıldığı görülmektedir.

Tablo 1: <https://scholar.google.com.tr/> sitesinde 10.09.2021 Tarihi İtibariyle Yapılan Arama Sonuçları Kullanım Sıklığı

“Şehir”-“Modernite”	15
“Şehir”-“Konut”	14
“Şehir”-“Medeniyet”	90
“Şehir”-“Ev”	244

Kavramsal sınırların geçişkenliğinde, şehri konu alan çalışmalarda bizatihi medeniyet ve ev terimlerinin kesişimlerini tablo aracılığıyla analiz etmek, onların sosyoloji ve betimleyici tarih arasında kurdukları bağları terimsel sarmalın halkaları arasında dahil edildiğini doğrulamaktadır. Bu bağlamda ortaya çıkarılmaya çabalanan şey şehir, medeniyet ve ev terimleri birlikte değerlendirilerek, Google akademik arama motoruna bu üç terimin çalışmamızda kullanım karşıtlığını temsil eden kent, modernite ve konut dâhil edilmeyerek, kent literatürünün veri tabanı ile yorumlamaktır. Tabloyu kıstas aldığımızda sonuçlar hipotezimizi desteklemektedir.

Modernite Eşiğinde Kentin Kavramsal Çözümlemesi

İngilizce’de “city”, Fransızca’da “la ville” kelimelerine karşılık gelen kent, siyasal ve yönetsel bir içeriğe sahiptir. Bu manada kent, Latince aslındaki “civitas”ın anlatmak istediği anlamı tam olarak karşılamaktadır. İngilizce’de kullanılan “urban” ve bunun Fransızca’da ki karşılığı “urbain” kelimeleri sosyolojik kent tanımlamalarına daha uygun düşmekte kent özgünlüğüne sahip olan yerleşmeleri

belirtmek üzere, niteleme sıfatı olarak kullanılmaktadır (Keleş, 2008:111). Bu bağlamda kent, ekonomik, siyasi ve yönetsel durumda belli bir konumla tanımlanan temsilleri içermektedir.

Türk kentleri etimolojik olarak değerlendirildiğinde, bunu da İslamiyet'in öncesi ve sonrası dönem olarak ikiye ayırmak gerekmektedir. Göktürkler ve Uygurlar'ın kent ismi yerine balık kelimesini kullanmaları, ilk Türk kentinin Ordu Balık ismiyle Uygurlar tarafından kurulması ve 11. yy'dan sonra da Oğuzlar ve Karahanlılar'ın ve "kend" kelimesini benimsemeleri, kentin kavramsal kullanım örüntüsünü tarihsel olarak yansıtmaktadır (Doğan, 1990:24). Bu bağlamda, Semerkand, Özkent ve Beykent gibi şehirler, Sogdça diline mensup olan "kent" sözcüğünden türetilmiştir.

Farsça şehir sözcüğünün Türkçedeki karşılığı TDK'ya göre; kenttir. (شهر) i. (Fars. *şehr*). İslam medeniyeti dairesine girdikten sonra kullanılan şehir kelimesi hakimiyet, devlet anlamına gelmektedir (Çınar, 2013:18). Şehrin kavramsal olarak kente doğru değişmesini modernite tetiklemiştir. Modernitenin kavramsal olarak kentsel edimlere ve aydınlanma felsefesinin ürünü olan humaniteye öncelik tanıdığı aşağıdaki ifadelerden anlaşılmaktadır (Can, 2010:23):

"Tarım toplumunun organik olarak ürettiği ölçüleri sanayi devriminin mekanik çarkı öğütürken, silüette izlenen şehir formu, kente doğru yürümüştü. Bu kent görünümünün altında onun işleyişini betimleyen ritm ve ritm duygusunun belirleyici gücü ise, humanitenin övdüğü ve de kutsadığı aklın başarıma gücü, doğal hakkı sayarak doğayı, insanı ve saatleri kendine göre ayarlamıştı. Artık günün güneşin ilk ve son ışıkları değil yani gün değil, gündelik anlayış ve kavrayışı ortaya çıkmıştı."

Bireylerin sanayi, ticaret, hizmet ve yönetimle ilgili sektörlerde istihdam edildiği, kültürel ve toplumsal bir örgütlenmenin olduğu yerleşim alanı şeklinde ifade edilen "kent" kavramının çeşitli tanımları vardır. Dolayısıyla, kent tanımı için merkezi önem taşıyan pek çok konunun incelenmesi için çeşitli parametreler ortaya çıkmıştır. Ruşen Keleş (1973:7)'e göre kent: "içinde yaşayanların çoğunluğunun tarım dışı iş dallarında çalıştığı, nüfus yoğunluğuna sahip, insanların barınmadan, eğlenmeye tüm ihtiyaçlarının karşılandığı ve sürekli bir toplumsal gelişim gösteren, bütünleşme derecesinin yüksek olduğu" yerleşim yeridir. Huot (2000:14) kenti, insanların birbirleriyle karşılaştıkları, malların değiş tokuş edildiği ve fikirlerin yayıldığı bir ilişkiler ve kararlar merkezi olarak tanımlamaktadır. Kartal (1982:124) ise kenti, "tarımsal olmayan üretimin görece bir ağırlık kazandığı üretim araçlarının ve dolayısıyla nüfusun yoğun olarak toplandığı türdeş olmama, örgütlenme iş bölümü ve uzmanlaşma düzeylerinin yüksek olduğu yerleşme merkezi" olarak ifade etmektedir. Tanımlara göre, tarımın ticarileşmesi ve tarımsal mülkün metalaşmasıyla açıklanan kent, kapitalizmin etkisiyle toprağın metalaşmasına önemli bir açılım sağlamaktadır (Giddens, 1993:162). Bu bağlamda tarımın özgül anlamını yitirmesiyle ortaya çıkan kent, kırsal geleneksel özelliklerinin çözülmesiyle yaşanan sosyo-ekonomik dönüşümün mekânsal yansımasına işaret etmektedir.

Kent kavramı Kant'cı bir dönemin ürünü olup, batıdaki aydınlanma dönemi ile paralel gelişen bir nüfus hareketi sürecini yansıtmaktadır. Bu bağlamda batılı modernleşmenin tarihsel olarak özel bir biçimine

karşılık gelen modernist ideolojiyi sadece aydınlanma felsefesi açısından ele almak eksik kalacaktır. Nitekim ne aydınlanma felsefesinin ürünü olan akılcılaştırmaya ne de piyasa ekonomisine indirgenemeyen modernite, kapitalizmle ilişkilendirilerek iktisadi alanda egemen olmuştur (Touranie, 2010:43). Modernitenin, bireyi özneye dönüştüren hareketin içselleştirildiğine dayandığını kabul eden Weber, kapitalizmle ilişkili kent tanımında bu olgudan beslenmiştir. Kenti politik ve ekonomik yönden tanımlayan Weber, ideal kent tipini bu yönde belirlemektedir. Ekonomik anlamda kent ticaret yani alım-satım faaliyetlerinin yapıldığı yer iken, siyasi manada kent politik ve idari düzenlemelere sahip topluluktur (Aslanoğlu, 2000:59). Weber'e ek olarak; kent tarihçisi Pirenne (1994:103)'de uygarlıktaki kent hayatının sanayi ve bağımlı olarak geliştiğini belirtmekte, dolayısıyla kentin varlığını iktisadi süreçlerle açıklamaktadır.

Batı Avrupa'da feodalizmden kapitalizme geçiş sürecinde tarihsel olarak mühim bir analiz nesnesi olan kenti Marx, Weber ve Durkheim farklı meseleler üzerinden ele almıştır. Bu kapsamda onlara göre; endüstrileşme, sınıf çatışması ve rasyonel düşüncenin yükselmesi karşısında toplumsal değişme olmak üzere kentin üç boyutu bulunmaktadır. Marx'ın tarihsel materyalizm kuramında, sınıf çatışması boyutu daha çok işçi sınıfının kentsel alanlarda yaşadığı koşullar, dengesizlikler ve sınıflar arası ilişkilere odaklanmaktadır. Weber'in yeni rasyonellik ruhu boyutu, genellikle feodalizmden kapitalizme geçişte kentlerin oynadığı role dikkat çekmektedir. Ona göre bireysel yardımları cesaretlendiren kapitalizm, kısa süre içinde kentlere bağımsızlık ve otonomi kazandırarak medeniyetin anahtar merkezleri haline getirmiştir. Durkheim modern kent endüstrisi yaklaşımıyla dayanışmanın organik formunun artacağından, geleneksel kontrolün yıkılacağından ve bireyin köksüz, izole olacağından normsuzluk, sosyal düzensizlik, anomi için büyük bir potansiyel ortaya çıkacağını ifade etmektedir (Tatlıdil, 1992: 35-36).

Simmel (2000:180) için kent, en yüksek seviyede ekonomik işbölümünün gerçekleştiği mekân, fiziksel sınırlarından ziyade sosyolojik sınırlarıyla tanımlanmaktadır. Her ne kadar kent, "içerisindeki toplumsal etkileşimler üzerinde temel bir etkisi olan" kendine özgü bir toplumsal mekân olsa da "sosyolojik sonuçları olan mekânsal bir kendilik değil, mekânsal olarak oluşmuş sosyolojik bir kendilik" tir. Modernite döneminde ferdiyetçi zihinden beslenen kent olgusu, bir kimseye komşularına karşı mutlak kayıtsızlık imkânı sunmaktadır. Gündelik hayatta mevcut etkileşim kaynağı olan kalabalıklar karşısında birey, kendini savunma ihtiyacı hissetmektedir. Bu durum kent sakinlerinde ilgisizliğe sebep olmaktadır (Simmel, 2013:23).

En üst düzeydeki iktisadi işbölümünün merkezi olan kentler ne kadar genişlerse, işbölümünün belirleyici koşullarını daha fazla üretmektedirler. Büyüklüğünden dolayı çok geniş bir yelpazede uzanan hizmetleri içine alabilen bir toplumsal çevre yaratmaktadır (Simmel, 2013:96). Buradan hareketle, kentsel toplum kapitalizmin kentlere nüfuz etmesiyle beraber toplumsal ilişkilerin yeni bir hâl aldığı ve farklılaşan kent insanını kozmopolit bir yapıya büründüğünü tanımlayarak bireyin sosyolojik yapısında radikal

değişiklikler olduğunu ifade etmektedir (Sennett, 2002:33-34). Bu durum, yeni toplumsal ilişkilerin oluşmasına bağlı olarak kamusal alanın yeniden düzenlenmesine ve mekânda oluşan yaşamda yabancılaşmayı meydana getirmektedir. Nitekim sanayileşmenin belirleyici olduğu bu yeni toplumsal ilişkiler biçimini tanımlamada şehrsel toplumdaki ziyade kentsel toplum kavramının tercih edilmesinin nedeni burada yatmaktadır.

Tablo 2. Şehir ve Kent Dikotomisinin Kodlanma Pratikleri

Şehir	Kent
Geleneksel ve Doğal	Modern ve Yapay
Plânsız ve Organik	Plânlı ve İnorganik
Yerel ve Özgün Mimari	Statik Mimari
Cemaat ve Cemiyet	Birey, Kitle ve Cemiyet
Ev, Sokak, Mahalle	Apartman, Site, Cadde

Fusul’ ul Meden teorisinde Farabi (2005), şehri modern toplumun edilgen ürünü olarak ele almaz. Ona göre, modernite dünyada homojen bir kent kültürü oluşturmaktadır. İslam şehirleri ise, farklı kültür ve kimliklikleri bünyesinde barındırdığı için, kentten ayrılmaktadır. Dolayısıyla kent kavramı bireyselliği ve yabancılaşmayı modernitenin sonucunda ortaya çıkan bir durum olarak ele almaktadır. Bu bakış açısıyla söz konusu iki kavramın farklılaşan noktalarını belirtmek için, şehir ve kent dikotomisi terim tablosu oluşturulmuştur.

Tablo 2’de yer alan bu nitelermeler, şehir ve kent kavramlarının içerdiği anlamlara işaret etmektedir. Şehir daha çok geleneksel öğelerle kodlanmaktadır. Osmanlı şehirlerine hâkim olan organik ve plansız sokak dokusu, cemaat ilişkilerinin güçlü olduğu mahalle kültürü şehrin kavramsal açılımına yön vermektedir. Kentin ise; büyüklüğüyle doğru orantılı olarak bireyselleşmeye yol açtığı kodlanma pratiklerinden anlaşılmalıdır. Sanayi devriminin ortaya çıkardığı apartmanlaşma olgusu, mimari yapının değişmez statik telakkisi kent kavramının olgusal içeriğini belirlemektedir. Metropol hayatının koşulları içinde birey kendi kişiliğini ortaya koymak için zor bir çaba ortaya koymaktadır (Simmel, 2013: 97). Buna ilaveten, kimlik, aidiyet ve bireyselleşme sorunlarının ana kaynağı kent değil ekonomik düzendir. Hayatı boyunca mekânı ile sosyal, fiziksel ve psikolojik ilişkiler sürdüren insan, barınma formunu dönemselsel olarak yeniden inşa etmiştir. Böylece modernite içinde konut, barınma formuna dönüşmüştür. Harvey (2002)’e göre kentleşmenin önemli boyutu olan konut, finansal açıdan önemli bir envanter sunmaktadır.

Dünyadaki ve kentteki makroekonomik koşullar arasındaki ilişkilerde konut önemli bir toplumsal veridir. Hatta hukuki anlamda barınma hakkını ifade etmek için konut teriminden yararlanılmıştır. Bu bağlamda “konut belgesi”, “konut fonu”, “konut kredisi” ve “konut dokunulmazlığı” gibi kavramların tercih edilmesinin temelinde nesnel anlamlarla içeriklendirilmesi yatmaktadır. Kentliliğin göstergesi sayılan apartmanlaşmayla beraber daha da yaygınlaşan konutun hukuki formülasyonu; metropollerde sıkça kullanılmaktadır. Diğer bir deyişle; metropolde, barınma formunun önemli bir aktörü olan

apartmanlaşma konutun nesnellliğini temsil etmektedir. Konut teriminin içinde barındırdığı nesnellik gereği, konut yerine yaşam ve ilişkileri temsil eden ev teriminin kullanılması uygun değildir.

Kapitalist sosyal ve mülkiyet ilişkileri, kentsel mekânın ekonomik boyutunu teşkil etmektedir. 1960'lı yıllarda Rex ve Moore'un (1974:1-7) Birmingham'ın kent merkezinde gerçekleştirdikleri araştırma sonucunda geliştirdikleri konut sınıfları kuramı, kent ve konut teriminin ilişkisini açıklamaktadır. Konut sınıfları kuramının analizinin özünde, kentsel toplumsal sistemde konutun çatışma alanlarının oluşmasına sebebiyet verdiği yer almaktadır. Bu bağlamda kent sorunsalı gerçekten vardır. Nitekim bu sorunsal belli ve çözülmeyen coğrafik ve araziye bağlı olaylar etrafında yapılandırılmıştır.

Kuramsal araştırmanın belirli bir nesnesi olan kentin toplumsal boyutu ise, yabancılaşma terimi ile analiz edilmektedir. Bireysel yabancılaşma kentin toplumsal boyutunun odağında yer almaktadır. Bu bağlamda kentsel yaşam tarzını Wirth (2002:101) şu şekilde tanımlamaktadır: "kentsel yaşam biçiminin belirgin nitelikleri olarak çoğunlukla toplumbilimsel olarak birincil ilişkilerin yerini ikincil ilişkilerin alması, akrabalık bağlarının zayıflaması, ailenin toplumsal açıdan öneminin zayıflaması, komşuluğun kaybolmaya başlaması ve toplumsal dayanışmanın geleneksel temelini zayıflaması gösterilmektedir". Kent yabancıların karşılaşmasının olağan olduğu yerdir. Ama yabancı dediğimiz iki türlü insan olabilir. Birincisi insanların kendi kimliklerinin bilincinde olarak kimin oraya ait olup kimin ait olmadığı konusunda kurallar geliştirebildikleri bir kapsamda yabancı kavramıdır. Bir diğer anlam vardır ki o da bu kuralların geçerli olmadığı ve yabancıların farklı değil bilmediğimiz olduğudur. Bu anlamda siyaset (kent) insanlık durumunun zorunlu bir unsurudur. Zira siyaset (kent) doğal olarak farklılıklar içeren insan topluluklarının biraradalıklarını sürdürebilme faaliyetidir ve aslında bir süreci ifade etmektedir.

Cumhuriyet modernleşmesinin kriterlerini kentin bünyesinde barındıran (1923-1950) dönemi devlet merkezli, kolektif rasyonel ve seküler bir modernleşme anlayışının kentsel/kırsal ve mimari ölçekli kamusal mekân modellerinde hızla yaşama geçirildiğini göstermektedir (Aritan, 2008:52). Bu dönemde arazi düzenlemesi ve planlama, Cumhuriyet'in kentsel modernite projesinin araçları olarak ortaya çıkmaktadır. Osman Kayaer 07.05.2020 tarihli yazısında kentin modernitenin ürünü olduğuna dair toplu bir tasnif sunmuştur:

"Kent, mekanik ve beton yığınlarının nefes almanıza müsaade etmediği bir yerleşim yeridir. Orada içiniz kararır ve ruhsuz bir hayata mahkum olursunuz. On dokuzuncu yüzyılda tüm dünyayı kasıp kavuran devletçiliğin gereklerine göre oluşturulmuş, tabiat, tarih ve gelenek ile bağları koparılmış sırf, işleri münasebetiyle bir araya getirilmiş, tanışıklığı olmayan ve tanışma ihtiyacı da hissetmeyen insanların barınması için düşünülmüş ve inşa edilmiş bir yerleşim yeridir burası. Böyle bir yerde insan ilişkileri de sözünü ettiğimiz havadan etkilenir. Kent, komşuluk ilişkilerinin olmadığı, yetmiş-seksen haneli apartmanlarda evlerine tek bir kapıdan giriyor olmalarına rağmen sakinlerinin bir selam verip, hal hatır soracak kadar bile sohbet etmeye mecallerinin bulunmadığı bir yerleşim mekânıdır."

Zeitgeist (zamanın ruhu) kavramını ele alan Hegel'e göre belli bir dönemin hegemonik dünya görüşü bireyi, devleti ve toplumu da şekillendirerek kendini onlarda yansıtmaktadır. Diğer bir ifadeyle, her tarihsel dönüşüm noktası bir kişide somutlaşmaktadır (Bozoğlu, 2017:70) Antikçağ'da Aristo, Orta Çağ'da Farabi ve İbn-i Haldun farklı zamanlarda ve farklı coğrafyalarda yaşamalarına rağmen, kent ve şehir terimini aynı içerikle ele almaları, tarihi olanla tarihsel gerçeklik ayrımını ortaya koymaktadır. Tarihsel süreçte sanayi devriminin ortaya çıkarttığı kapitalizmle birlikte şehir yerine kent kavramının kullanılmasında modernitenin de etkisi olduğu görülmektedir. Modernitenin kent anlamında bir inceleme konusu olmasını gerektiren yönü, doğrudan sanayileşme ile birlikte bambaşka bir kent türünün ortaya çıktığının yaşanılan toplumsal değişimlerle ispat edilmesinden kaynaklanmaktadır.

Sonuç

Çalışmada literatürde sıkça yer alan şehir ve kent kavramlarının kullanım sınırlılıkları belli parametrelerden yararlanarak incelenmiştir. İncelemenin amacı şehir ve kent kavramlarının terimsel açıdan kapsamının ne olduğudur. Nitekim, şehir; din, ortak irade, dayanışma ve medeniyet gibi bir içeriğe sahipken; kentin, ferdi menfaat, mekanik dayanışma gibi kavramlar üzerinden temellenmiş olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şehir kavramının ilgili parametrelerle kullanım sıklığını analiz etmek için, Google arama motorundan yararlanılmıştır. Kavramsal temelde bakış açısı sunan bu çalışmada, kendilerine özgü değerler sistemi üreten kent ve şehir dikotomosinin mekânsal tezahürlerle toplumları ne şekilde inşa etmiş olduklarına dair, kategorik bir ayrıma gidilmiştir

Kent ve şehir çalışmalarını konu alan literatürde kavramların kullanımındaki belirsizliği gidermek için kavram haritası sunan bu çalışmada, kentin modernitenin ürünü olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda toplumların sosyo-ekonomik dönüşümünde başat aktör olan Sanayi Devrimi'nden sonra yapılan kuramsal çalışmalarda kent kavramı terimsel olarak kullanılmıştır. Modernitenin etkisiyle kentleri tahrip eden kapitalizm, dev binalar ve apartmanlaşmayla kentleri tek düze hale getirmiştir. Bunun sonucunda da kentteki bireylerin yaşam tarzını etkileyen modernite, ilişkileri ikincil düzeyde ilişkiler kurulmasını beraberinde getirmiştir. Organikliği temsil eden şehir kavramı ise, faydadan ziyade değeri esas almaktadır. Nitel özellikleri ağır basan barınma kültürünün temel ögesi olan ev, insancıl özelliklerle şehrin yörüngesinde tanımlanmaktadır. Buna karşın, kentin kavramsal olarak politikanın nesnesi olması ve konutu üretme eğiliminde olması bünyesinde barındırdığı nicel özelliğindedir.

Sonuç olarak, bilimsel çalışmalarda kavramların yerinde kullanımı oldukça önemli olmasına rağmen, kavram yerindeliğine ilişkin literatürde yeterince çalışma bulunmamaktadır. Ekonomik ilişkiler ve politik yapılanma temelli özelliğiyle ön plana çıkan kent teriminin, yaşam şekli ve kültürel değerler sistemini kapsayan şehir teriminin akademik yazında kullanım farklılığına dikkat çekmek amacıyla kaleme alınan bu çalışmada, kent üzerine çalışan bilim insanları için farkındalığın artırılması hedeflenmiştir. Bu anlamda benzer konulara ilişkin terim fazlalığının ve çeşitliliğinin fazla olmasının

karmaşaya neden olduğu kaygısıyla, ilgili örneklem grupları üzerinde yapılacak incelemelerin literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

- Akıllı, V. (2021, Ağustos) Kent, Şehir değildir. Erişim adresi: <https://www.gazeteipekyol.com/kent-sehir-degildir-makale,956.html>
- Alada, A., (2008). Osmanlı şehirlerinde Mahalle. İstanbul: Sümer Kitabevi.
- Aslanoğlu, R., (2000). Kent, Kimlik ve Küreselleşme. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Aritan, Ö. (2008). Modernleşme ve Cumhuriyetin Kamusal Mekân Modelleri. Mimarlık Dergisi, 347, 49-56.
- Bal, H. (2011). Kent Sosyolojisi. Isparta: Fakülte Kitabevi.
- Bayraklı, B. (2008). Fârâbî'de Devlet Felsefesi. İstanbul: Düşün Yayınları.
- Bozoğlu, T. (2017). Hegel'in Zeitgeist'ı ve Otoriter Popülist Siyasal Söylem: Trump Üzerine Bir Okuma Ekonomi. Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, 2(1), 67-82.
- Can, A. (2010). Ayaküstü Bir Kahve İçimi- Kentte Gündelik Yaşam. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Cansever, T. (1996). İslâm Mimarîsi üzerine düşünceler. Divan: Disiplinlerarası Çalışmalar Dergisi, 119-146.
- Çınar, A. (2013). Modernizm, Kent ve Toplum. Bursa: Emin Yayınları.
- Doğan, C. (1990). Türkiye'de Gecekondu Meselesi ve Ümraniye (Mustafa Kemal Cumhuriyet Bölgesinde Bir Saha Araştırması) (Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Yapı –Sosyal Değişme Anabilim Dalı, İstanbul.
- Enkvist, N. (1985).Text and Discourse Linguistics, Rhetoric And Stylistics. V. Dijk (Ed.), Discourse and Literature, Amsterdam, pp. 11-38.
- Erkan, N. E. (Ed.). (2014). Şehir kavramlarının yolculuğu. İstanbul:İdeal Kültür Yayıncılık.
- Farabi, İ. (2005). Fusul'ül Medeni (Siyaset Felsefesine Dair Görüşler) (H. Özcan, Çev.). İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayını.
- Gökalp, Z. (1997). Makaleler IV. Tuncor, F.R. (Haz.). Ankara: Kültür Bakanlığı Serisi Yay.
- Güler, R. (2006). Tanzimat'tan II. Meşrutiyete Medeniyet Kavramının Evrimi (Doktora tezi). Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul.
- Hançerlioğlu, O. (2012). Felsefe Ansiklopedisi. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Harvey, D., 2002. Sınıfsal Yapı ve Mekânsal Farklılaşma Kuramı. Alkan, A. ve Duru, B. (Der.) 20.Yüzyıl Kenti içinde (ss.147-172). Ankara: İmge Yayınevi.
- Haydar, G. (1991). Şehirlerin Ruhu. İstanbul: İnsan Yayınları.
- Huot, J. L., Thalmann, J. P. and Valbelle, D. (2000). Kentlerin Doğuşu. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kafesoğlu, İ. (1977). Türk milli kültürü. İstanbul: Ötüken Neşriyat AŞ.
- Karakoç, S. (2005). Kıyamet Aşısı. İstanbul: Diriliş Yayınları.
- Kartal, K. (1982). Kentleşme Sürecinde Toplumsal Değişme Odağı Olarak Ankara. Erder, T (Ed.) Kentsel Bütünleşme kitabı içinde (ss.123-163). Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı.
- Kayaer, O. (2021, Ağustos). Kent mi, Şehir mi. Erişim adresi: <https://hertaraf.com/koseyazisi-osman-kayaer-kent-mi-sehir-mi-662>
- Keleş, R. (1973). 100 Soruda Türkiye'de Şehirleşme. Ankara: Gerçek Yayınevi.

- Keleş, R. (2008). Kentleşme Politikası. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kuban, D. (1968). Anadolu- Türk şehri: Tarihî Gelişmesi, Sosyal ve Fizikî Özellikleri Üzerinde Bazı Gelişmeler. Vakıflar Dergisi, (7), 53-73.
- Ökten, S. (2017). Fincanımda Kola Var. İstanbul: Tutukitap.
- Pirenne, H. (1994). Ortaçağ Kentleri -Kökenleri ve Ticaretin Canlanması. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Rex, J. ve Moore, R., (1974). Race, Community, and Conflict (4th ed.). London:Oxford University Press,
- Sami, Ş. (2009). Kamus-i Türki. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sennett, R. (2002). Kamusal İnsanın Çöküşü. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Serjeant, R. B. (Ed.). (1992). İslam Şehri. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Soykan, F. (1999). Doğal Çevre ve Kırsal Kültürle Bütünleşen Bir Turizm Türü: Kırsal Turizm. Kırsal Turizm. Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi, 10(1), 67-75.
- Simmel, G. (2000). Öncesizliğin ve Sonrasızlığın Işığında An Resimleri Felsefi Minyatürler. Ankara: Dost Kitabevi.
- Simmel, G. (2013). Modern Kültürde Çatışma. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Tanpınar, A. H. (1969). Beş Şehir. İstanbul: Millî Eğitim Basımevi.
- Tanyeli, U. (1987). Anadolu Türk Kentinde Fiziksel Yapının Evrim Süreci, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Anabilim Dalı (Doktora tezi), İstanbul.
- Tatlıdil, E. (1992). Kent Sosyolojisi Kuram ve Kavramlar. Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi Sosyoloji Dergisi, 5, 25-43.
- Touraine, A. (1995). Modernliğin Eleştirisi. İstanbul:Yapı Kredi Yayınları.
- Volpi, F. (2006). Algeria's Pseudo-democratic Politics: Lessons for Democratization in the Middle East. Democratization, 442-455.
- Kartal, K. (1982). Kentleşme Sürecinde Toplumsal Değişme Odağı Olarak Ankara. Erder. T (Ed.) Kentel Bütünleşme kitabı içinde (ss.123-163). Ankara: Türkiye Gelişme Araştırmaları Vakfı.
- Wirth, L. (2002). Bir Yaşam Biçimi Olarak Kentleşme. Alkan, A. ve Duru, B. (Der.) 20.Yüzyıl Kenti kitabı içinde (ss.77-106). Ankara: İmge Yayınevi.
- Yalanız, Y. Şehir, kent ya da her neyse. Millî Gazete. 18.02.2019.
- <https://www.milligazete.com.tr/makale/1880494/yusuf-yalaniz/sehir-kent-ya-da-her-neyse> (Erişim Tarihi, 20.09.2021)